

ПРОБЛЕМА ПСИХІЧНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗАЛИШИЛИСЬ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОГО ШКЛУВАННЯ

Відніченко Л. І.

Кременчуцький національний університет імені Михайла

Остроградського, semen.vidnichenko@gmail.com

Науковий керівник: кандидатка психологічних наук, доцентка

О. В. Літвінова

Індивідуальний розвиток людини починається з моменту зачаття і продовжується до самої смерті. Первинним соціальним середовищем для дитини є сім'я, де від матері й батька залежить гармонійний розвиток дитини. Через турботу, любов, задоволення базових потреб з'являється між дитиною і дорослим ланцюжок довіри. Дитина через свого дорослого починає розуміти себе і навколишній світ. Позитивна і стабільна ситуація в родині сприяє гармонійному психофізіологічному, творчому, спортивному, соціальному, всебічному розвитку дитини. Соціальна взаємодія із своїм дорослим стимулює в дитині вербальне і невербальне спілкування. В люблячих і надійних стосунках сім'ї дитина відчуває свою цінність. Вона вчиться любити, вчиться розуміти свої потреби, вчиться бути турботливою, вчиться бути відкритою й щирою. Протягни руку, і батьки вже поруч, вони завжди готові забезпечити базові потреби дитини, такі як безпека, захист, надійність. В таких умовах дитина почуває себе комфортно і затишно, вона впевнена що потрібна та важлива.

Всебічний психофізіологічний, психологічний та соціальний розвиток дитини, її психічна рівновага, емоційна стійкість потребують емоційно стійкого дорослого, який задовольнить усі базові потреби дитини та сформує її базову довіру до світу, до оточуючих людей та до самої себе. Мозок дитини, який знаходиться в стадії розвитку, дуже гнучкий і чутливий до будь яких подій. Саме з цих причин людина в дитинстві швидко опановує іноземні мови, швидко схоплює нюанси спілкування, моторні і будь які інші навички,

формує свій власний досвід. Це одна з основних причин того, що вплив психічної депривації в ранньому дитинстві є таким глибоким. (Гошовський Я. О., 2008; Гура О. І., 2007).

Нажаль, не всі діти в Україні мають турботливу і люблячу родину. З причин низького економічного й духовного рівня життя, відсутності робочих місць, не володінням молодими людьми, які одружуються і народжують дітей навичками відповідального й свідомого ставлення до батьківських обов'язків, число дітей, які залишаються без батьківського піклування в Україні має дуже сумну статистику. В Україні кожен рік близько дев'яти–десяти тисяч дітей залишаються без опіки батьків. За даними Міністерства соціальної політики України від 7 вересня 2021 року число сиріт в країні зросло, цифра взята до воєнного стану в Україні. Після перемоги ситуація буде складніша. Таким чином проблема наслідків депривації серед дітей, які залишились без опіки батьків в Україні має розмір державної проблеми.

З одного боку Україна – держава з потужними національними традиціями, сімейними і духовними цінностями, які турботливо з покоління в покоління передавались по роду, від діда до батька, від батька до сина. Але з іншого боку, Україна – дуже довго перебувала в складі Радянського Союзу, де в свій час одержимі «патріотичними» ідеями вожді знищили сім'ю, як первинний і єдиний інститут виховання, навчання, турботи, захисту і любові, формування особистості в індивідуальному контексті для дитини.

У 1917 році Радянська влада проголосила усіх дітей Радянського Союзу державними. Для багатодітних і не заможних родин в якості «особливого блага» була підписана постанова про те, що усі діти з таких родин віддавались на навчання та виховання в школи-інтернати. І тільки на вихідні дні діти могли потрапити додому, до батьків. Це був масовий геноцид родинних цінностей, традицій, батьківського досвіду, отого родинного кола, яке не замінить ніхто і ніколи в світі. З Україною це зробили!

У шістдесятих роках минулого століття М. С. Хрущов визначив, що краща форма виховання і навчання для дитини Радянського Союзу буде

школа-інтернат або цілодобовий дитячий садочок. Таким чином, мета прихильників колективного впливу на особистість була досягнута. Усі діти потрапити під масовий мозковий «каток» ідеї соціалістичної системи. В майбутньому був обіцяний рівноправний для всіх людей комунізм. Родина Радянського Союзу замість батьківських обов'язків і турботливого догляду за дітьми відбудувала країну після війни з рейхом (Гошовський Я.О., 2008).

З часом вихователі, педагоги і лікарі почали звертати увагу на те, що діти, які навчаються і виховуються в державних закладах, суттєво відстають в психічному і фізичному розвитку в порівнянні з однолітками, які росли в родині, мали любов, підтримку та захист від батьків. Цей факт привернув увагу науковців. Психічний стан цих дітей був названий психічною депривацією, причиною виникнення цього стану науковцями було встановлено незадоволення основних, життєво важливих психічних потреб упродовж тривалого часу.

Феномен психічної депривації почав вивчатись більш предметно в тридцяті роки двадцятого століття. Й. Лангмейєр та З. Матейчек присвятили дослідженням депривації монографію «Психологічна депривація у дитячому віці» (Лангмейєр Й., Матейчек З., 1984). Ш. Бюллер вивчала і описувала психічний розвиток дітей, які виховуються в несприятливих і складних умовах життя (Бюллер Ш., 1964). Г. Гетцер вивчала життя і розвиток дітей, які перебувають під опікою родичів, вона спостерігала за їх соціальною поведінкою. Наслідки в психічному розвитку дітей, відірваних від матері описували дослідники депривації Р. Шпіц й А. Фройд, а також Дж. Боулбі, якій написав монографію «Материнська турбота та психічне здоров'я». (Сидоренко О. А., 2010).

По мірі того, як наукові дослідження в психології набирали обертів і емпіричного досвіду серед зарубіжних і вітчизняних науковців питання депривації розгорталось в дослідженнях різних контекстів. Так, Л. І. Божович, С. П. Полюк, Л. К. Токмакова, К. З. Асатурова вивчали депривацію в ключі самосвідомості і розумінні себе.

В сучасній науці дослідники вивчають не причини, а негативні впливи психічної депривації на здоров'я та розвиток дитини. По причині того, що психічна депривація «заморожує» особистість у розвитку. Не тільки на момент відібрання дитини від батьків, а й в часі, тому що депривація – це хронічний і затяжний процес.

У дитини мозок розвивається поступово. Усі ділянки людського мозку формуються поетапно, а з ними розвиваються й вищі психічні функції, такі як мислення, увага, сприймання, сприйняття, мовлення, запам'ятовування, мовлення. З цієї причини діти, які були відібрані від батьків в ранньому дитинстві мають діагноз затримка психічного розвитку.

Такі діти мають труднощі в навчанні і потребують послуг інклюзивного центру, для навчання під супроводом фахівців. Також такі діти показують труднощі в вихованні, тому що не мають критичного мислення, не можуть аналізувати свої думки, слова, вчинки. Вони не вміють адаптуватись в суспільстві, по причині і дисфункцій когнітивних процесів, бачать і відчують весь світ під «своїм» кутом. В цих дітей зазвичай дуже низька самооцінка, емоційно вольова сфера не сформована. Їм дуже важко мріяти і планувати своє життя, тому що ніколи самі не мали контроль навіть над власним тілом. Відсутність емпатії і комунікації ускладнює процес спілкування з іншими дітками і дорослими, їм складно підпорядковуватись нормам і правилам. Звідси проблеми з соціумом. Не знаючи любові з дитинства і не задовольняючи власні потреби вони не вміють бачити проблеми інших людей. Якщо це вихованці інтернатних закладів, то фундаментальна думка таких дітей, що їм усі і усе винні. Така філософія життя приводить до пасивної соціальної позиції, ці діти не здатні до створення власних міцних родин за відсутністю досвіду, а також не здатні до відповідальності за власне життя, тому що усе життя за них відповідала держава.

Таким чином, для України прийшов час боротися за майбутнє своєї держави, зміцнюючи родини, свідомо і професійно піклуючись за підростаюче покоління. Фраза відома але ж все ж таки «чужих дітей не може бути!».

Отже, з метою подолання негативного впливу депривації на психофізіологічний розвиток дитини з усіма його негативними наслідками, суспільство українців має ще більше прикладати зусиль у напрямку створення сімейних форм виховання для дітей, позбавлених батьківського піклування, а також дітей-сиріт. Історичні факти наукових досліджень феномену депривації показали, що коли в суспільстві сім'я опинилась на другому місці після держави в житті дитини, почалися масові відібрання дітей з біологічних родин з причини неспроможності батьками виконувати батьківські обов'язки. Саме тому вважаємо головним завданням держави сьогодні – проведення потужної профілактичної роботи серед громадян України з метою покращення батьківських компетенцій, підвищення і зміцнення батьківського потенціалу, формування здатностей до відповідального батьківства. Необхідним є допрацювання законів України про сімейні форми влаштування: усиновлення, опіка, прийомні родини та дитячі будинки сімейного типу з метою посилення мотивації серед українців до співпраці з державою в напрямку подолання наслідків психічної депривації, які несуть загрозу для всього суспільства. Тому що міцна країна – це міцна родина!

Література:

1. Гошовський Я. О. Ресоціалізація депривованої особистості: монографія. Дрогобич: Коло, 2008. 480 с.
2. Гура Е. І. Психічні та поведінкові розлади у дітей підліткового віку, позбавлених батьківського піклування (клініка, діагностика, реабілітація): дис. канд. медичних. наук: 14.01.16 «Психіатрія» Дніпропетровськ., 2007. 179 с.
3. Лангмейер Й., Матейчек З. Психическая депривация в детском возрасте; пер. Г. А. Овсянникова. Прага: ЧССР: Авиценум. Медицинское издательство, 1984. 334 с.
4. Сидоренко О. А. Соціально-психологічна характеристика феномена депривації. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наукових праць. Східноукраїнський національний університет імені Володимира*

Даля. Луганськ, 2010. С. 81–85.

5. Полюк С. П. Структура психічної депривації. *Вісник Національного університету оборони України*, 2012. 2 (27), С. 227-230.
6. Spitz R.A. Hospitalism: An inquiry into the genesis of psychiatric conditions in early childhood. *Psychoanalytic Study of Child*. 1945. Vol. 1. P. 53-74.